

Araştırma Makalesi

Anadolu'ya Vefalı Bir Şair: Ahmet Kutsi Tecer

A Loyal Poet to Anatolia: Ahmet Kutsi Tecer

Turan KARATAŞ¹

1 Prof. Dr., Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, turan.karatas@asbu.edu.tr

Öz: Yirminci yüzyılın ikinci çeyreğinde gelişen Türk edebiyatı içerisinde kendisine mühim bir mevki sağlayan Ahmet Kutsi Tecer şair, oyun yazarı, halk kültürü araştırmacısı, eğitimci, bürokrat gibi pek çok sıfatla anılsa da onu bugün hâlâ hatırlamamıza vesile olan şairliğidir kuşkusuz. Ahmet Kutsi Tecer, bu acılı coğrafyanın çileli insanını yakından tanımış, Anadolu insanı ve kültürü ise onun şiirinin en mühim ilham kaynağı olmuştur. Tecer, Anadolu'yu gözleyen, dinleyen ve şiirlerinde onun sesini, sözünü, kültürünü dillendiren bir şairdir. Halk kültürü derlemelerinin kayıtlara geçmesini sağlayarak bu çok kıymetli sözlü edebî malzemenin kaybolmasına, unutulmasına mâni olmuştur. Bu kıymetli malzemenin şiirine nakışladığı desenler ise Tecer'in şiirini ayrıcalıklı kılmaktadır. Bu çalışmada, Tecer'in şiirlerine yakından bakılarak, "Anadolu" ve "Anadolu insanı" motiflerinin Tecer'in şiirlerinde nasıl işlendiği üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Kutsi Tecer, Anadolu, Türk Şiiri, Vefa.

Abstract: Even though Ahmet Kutsi Tecer, who has achieved a prominent position in the Turkish literature that developed in the second quarter of the twentieth century, is known with many titles such as poet, playwright, folk culture researcher, educator and bureaucrat, it is undoubtedly his poetry that makes us still remember him today. He closely knew the suffering people of this sorrowful geography, and Anatolian people and culture became the most important source of inspiration for his poetry. Tecer is a poet who observes and hears Anatolia and expresses its voice, word and culture in his poetry. By ensuring that Turkish-Anatolian folk culture collection is recorded, he prevented the loss and forgetting of this very valuable oral literary material. The patterns he created in his poetry from this precious material make Tecer's poetry distinctive. In this study, Tecer's poems have been closely analyzed and it has been emphasized how the motifs of "Anatolia" and "Anatolian people" are treated in Tecer's poems.

Keywords: Ahmet Kutsi Tecer, Anatolia, Turkish Poetry, Loyalty

Atıf: Karataş, T. (2024). "Anadolu'ya Vefalı Bir Şair: Ahmet Kutsi Tecer". *Edebî Eleştiri Dergisi*, 8(2): 293-298.

DOI: 10.31465/eeder.1475936

Geliş/Received: 30.04.2024

Kabul/Accepted: 31.08.2024

Yayın/Published: 22.10.2024

Giriş

Yirminci yüzyılın bilhassa ikinci çeyreğinde gelişen Türk edebiyatı içinde kendisine mühim bir mevki sağlayan Tecer'i (1901-1967) tanıtmak için birçok sıfat sayılabilir; şair, oyun yazarı, halk kültürü araştırmacısı, öğretmenlik mesleğine sadık bir eğitimci, çalışkan bir bürokrat, vefalı bir dost ilh. Fakat onu bugün hatırlamamıza vesile olan şairliğidir kuşkusuz. Daha epeyce bir zaman okunacak iki üç güzel şiir bırakmıştır geride. Ayrıca belirtmeliyim, Türk folkloruna mühim hizmetleri olmuştur. Halkın dertlerine dikkat kesilmiş, memleketin meselelerine kafa yormuş bir aydın olduğunu da söyleyelim. Ahmet Kutsi, "insan çevresi için çalışmalı, çevresinde müessir olmalıdır" inancında, hayatı da bu inancın uygulamasıyla geçen duyarlı ve vefalı bir Anadolu evladıdır. Her ne yapmışsa yukarıdaki sözünün bilinciyle hareket etmiştir.

Büyük bir sanatkâr sayamayız Tecer'i, fakat iyi bir şairdir. Ayrıca özel bir sevgi duyarım Ahmet Kutsi'ye. Soyadını, köyümüzün yamacındaki Tecer dağından aldığı için. "Nerdesin" gibi duygu ve sevgi yüklü bir şiiri Türkçeye dolayısıyla Türk dilinin çocuklarına armağan ettiği için. Öyle ki, bu şiir senelerdir belleğimde ve zaman zaman seslenir durur, "Nerdesin?" diye. Âşık Veysel'i keşfedip istidadını ortaya koymasına yol açtığı için. Yüzlerce türküye can suyu bağışlayan Muzaffer Sarısözen'i fark ederek Ankara'ya getirip Radyo'da görevlendirilmesini sağladığı için. Türk nesrinin akıncı beyi Ahmet Hamdi Tanpınar'dan dostluğunu esirgemediği için. Tanpınar da bu vefalı dostuna bir mektubunda, "Bizim neslin yüzünü güldürecek bir sen varsın. Kıskanıyorum gibi bir şey." şeklinde oldukça iltifatlı cümlelerle selam gönderecektir.

1. Ankara ve unutulmayan bir dost

Ölümünün ardından yazılanlara baktığımızda Tecer'i sevenlerin hiç de az olmadığını fark ederiz. Çeşitli çevrelerden bilhassa edebiyat dünyasından birçok arkadaşı, dostu vardır. Bunların çoğunu Ankara yıllarında tanımıştır. Onlara yardımı ve iyilikleri olmuş. Ahmet Kutsi Bey'in ilk görev yeri Ankara'dır. 1930'da Gazi Öğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsü Türkçe-edebiyat öğretmenliği ile meslek hayatına atılır. Aynı yıl mecburi hizmet gereği Sivas'a gider, 1934'e kadar. İyi ki gitmiştir, Veysel'i ve âşıkları, halk kültürünü keşfetmiştir. Bu arada, o zaman henüz Tanpınar soyadını almayan Ahmet Hamdi Bey ile beraber düzensiz aralıklarla ancak dört sayı yayınlanabilen, fakat gerek çıkaranlar gerekse yazarları bakımından dönemi için önemli bir kaynak kıymetinde olan *Görüş*¹ mecmuasını çıkarırlar. Ahmet Kutsi'nin o güzelim "Nerdesin" şiiriyle birlikte birkaç manzumesi ve kitap tanıtım yazıları bu dergide yayımlanır.

Ankara'ya döndükten sonra MEB Yüksek Öğretim Şube Müdürü olur. Yedi sene bu görevde kalır. Bir taraftan öğretmenliğini de sürdürür. Gazi Lisesi'nde felsefe, Gazi Eğitim Enstitüsü'nde Türkçe-kompozisyon dersleri okutur. Öğrencilerine edebiyat sevgisi aşılar. 1941-45 yılları arasında Halkevleri Genel Merkezi'nin yayın organı olan *Ülkü* mecmuasının yazı işleri görevini yürütmüştür. Bu yıllarda mebusur. Milletvekilliği 1946'da sona erince, Gazi Eğitim Enstitüsü felsefe öğretmenliğine atanır. 1948'de Devlet Konservatuarı'nda Türk edebiyatı öğretmeni olur. Tecer Ankara'da 1934-40 yılları arasında yaklaşık on beş sene yaşamıştır. Bürokrasi, eğitim, yayıncılık ve mebuslukla geçen uzun bir ömür dilimi.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın mektupları arasında Ahmet Kutsi'ye yazılmış on sekiz mektup bulunmaktadır. Bunların on altı tanesi Tecer Ankara'da yaşarken gönderilmiş. Mektuplarda daha çok, Tanpınar'ın Ahmet Kutsi'den ricaları vardır. Çoğu kendisiyle bir kısmı da dostlarıyla ilgilidir. 17 Ekim 1935 tarihli mektubunda şunları yazar:

¹ Bu mecmua hakkında kapsamlı bir inceleme için bk. (Karataş, 2016: 43-62)

“Senden iki ricam var. Bunlardan biri mektupsuzluğu affetmendir. İkincisi de Cahit Sıtkı'nın işidir. Bu cüssede küçük, pahada büyük arkadaşı Akdemi'ye kütüphaneci tayin ettirelim. İstidasını verdi. Sen ve Nurettin, Muhip'in işi için tam 'mécéne'lik' [hâmilik] yaptınız; bunu da yaparsanız, Türk şiirinin bir adamını daha kurtarırınız. Bu suretle Kutsi'ciğim sana minnetdar olan şairlerin adedi başta ben olmak üzere üç kişi oluruz. Görüyorsun ya Kutsi talih ve tesadüf istiyor ki seni yalnız büyük şair olmakla bırakmıyor, aynı zamanda hâmi de oluyorsun.” (Tanpınar, 1992: 15)

Bunlar gösteriyor ki, Ahmet Kutsi, hatırı sayılır bir bürokrat ve mebustur. Ankara'da itibarlı bir mevkidedir. Çevresi geniş ve saygın bir kişiliği vardır. Nüfuz sahibidir. Hem edebiyat hem eğitim hem de siyaset muhitlerinde sevilip sayılmaktadır. Çevresindeki birçok insana yardımı dokunmuştur. Nice gencin eğitilmesinde emeği vardır. Yukarıya alıntılıdığımız mektup satırlarında iki hususu da bilhassa belirtmek isteriz. Biri, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Cahit Sıtkı'ya sahip çıkışı, zor durumda olan bir şaire yardım isteği; diğeri de Ahmet Kutsi'nin şairliğini “büyük” sıfatıyla tebcil edişidir.

2. Şiirlerinden deseler

Ahmet Kutsi'nin dupduru bir dille söylediği şiirlerinde başat temalar tabiat ve sevgidir.² Tecer'in sevgisi görünen, somut varlıklardır. Başka bir deyişle içinde yaşadığı çevrenin insanlarına ve tabiat unsurlarına tertemiz, karşılıksız bir sevgi duyar. İnsan olarak bilhassa anneler, ihtiyar kızlar, halay çeken kızlar, ihtiyarlar, çocuklar, köyde ve kırsalda yaşayanlar. “Nenni Nenni” başlığı altında topladığı yedi şiir, şairin çocuklara düşkünlüğünü göstermektedir. Tabiat unsurları olarak da hassaten ağaçlar, kuşlar, böcekler, mevsimler, rüzgâr, deniz, ömrümüzün sonunda bizi bağrıma basacak olan toprak ana. Yurdumuzun çeşitli şehirlerine yazdığı güzellmeler ise şairin memleket sevgisinin büyüklüğünü gösterir.

Ahmet Kutsi'nin şiirleri içinde hemen her okurun gözünü alan, gönlünü okşayan ölmez eseri “Nerdesin”dir:

Geceleyin bir ses böler uykumu,
İçim ürpermeyle dolar: -Nerdesin?
Arıyorum yıllar var ki ben onu,
Âşıkıyım beni çağırın bu sesin.

Gün olur sürüyüp beni derbeder,
Bu ses rüzgârlara karışır gider.
Gün olur peşimden yürür beraber,
Ansızın haykırır bana: -Nerdesin?

Bütün sevgilerimi atıp içimden,
Varlığımı yalnız ona verdim ben,
Elverir ki bir gün bana derinden,
Ta derinden bir gün bana “Gel” desin.

(Tecer, 2020: 35)

² Ahmet Kutsi'nin şairliği ve şiirleri üzerine bir inceleme yapıp kapsamlı bir kitap hazırlayan Mustafa Özbacı, Tecer'in şiirlerini şu temalar ve konular etrafında kümelendirmiştir: 1. Aşk ve sevgi, 2. Hayat, yaşlılık ve ölüm, 3. Tabiat güzellikleri ve tabiat sevgisi, 4. Yaşama sevinci, 5. Uzak diyarlara duyulan özlem, 6. Yalnızlık ve gurbet duygusu, 7. Yurt ve toprak sevgisi, 8. Yiğitlik ve kahramanlık duygusu, 9. Yoksul ve çaresiz insanlar, 10. Çocuk ve anne (Özbacı, 2007: 134-211).

Sesiyle ve içeriğiyle bir yekparelik taşıyan bu lirik şiir, saf ve samimi bir aşkı dillendirir. Şairin uykularını bölen, içini ürpertiyle dolduran, her yerde onunla beraber gezip duran bu ses; “nerdesin” diye olmadık vakitlerde ona seslenen bu esrarengiz nida, dünyevi bir sevgilinin içimize kök salmış sevgisinin sedası olarak yorumlanabilir. Şiirin son dörtlüğündeki dizeler ise, şairin bütün benliğiyle teslim olduğu sevgilinin mistik, ulvi bir varlık olabileceğini düşündürür. Mehmet Kaplan, şiirde mistik duyguya benzeyen bir hâlin söz konusu olduğunu belirtir. Şairi çağıran sesin hüviyeti belli değildir. “Ahmet Kutsi Tecer, bu şiirinde, insanlık tarihinde çok mühim yer tutan bir temi, gözle görünmeyen fakat insanın bütün varlığı ile bağlandığı bir ‘archétype’i [ilk örnek] yakalamıştır. Onun müessir olmasının sebebi, içimizde unutulmuş çağlardan kalma bir duyguyu yeniden canlandırmasıdır.” (Kaplan, 1980: 65)

Tabiata neredeyse âşık bir şairdir Tecer. Sevgili arkadaşı Ahmet Hamdi Tanpınar’a ithaf ettiği üç yüz mısralık “Ağaç” bu bağlamda unutulmayacak bir şiirdir. Dıranas’ın “Ağrı”sı gibi anıt bir eser. Bir ağacın destanı, yaşama macerası. Daha onlarca şiirinde tabiat anamızın sevgisi ışıklar durur. Tabiatı, içinde yaşayıp durduğu, nefes alıp verdiği, ömrünü geçirdiği odası olarak görür şair. Son arzusunu şöyle fısıldar: “Ölürsem istemem ne yas, ne kefen/ Ne başka bir fen./ Üstümden kalkmasın çimen, çiğ, yosun,/ Ruhum uyusun.” (Tecer, 2020: 18)

İçe çöken boz bir duman gibi “yalnızlık”, şairleri ara sıra gelip yoklayan bir duygudur. Kalabalıklar içinde yaşasalar da aradığını bulamayan şair gönüller, zaman zaman yalnızlığın sızısını duyarlar. Bilhassa böyle duyarlı kişiler için çekilesi bir hâl değildir tek ü tenhalık. Bu ince kederi, başka insanların yaşantıları üzerinden duyururlar daha çok:

Geçtiler rüzgârın geçtiği yoldan,
Yine kimsesizler, yine yalnızlar...
Maziye andıran bu eski yoldan
Geçtiler bu akşam ihtiyar kızlar...

(Tecer, 2020: 41)

Yurt/memleket aşkı, yaşadığı vatan topraklarına beslediği temiz sevgi Tecer’in şiirlerine epeyce konu olmuş, onları beslemiştir. Meşhur “Orda Bir Köy Var Uzakta” şiirinde köye duyduğu sevgiyi ve bağlılığı dile getirir. Kimilerince zaman zaman hafife alınan bu manzume, aslında safiyane bir duyuşun ifadesidir. Tabiata meyli birçok şiirinde görülür Tecer’in. Şair, yurdun ovalarını, dağlarını bir “toprak cenneti” olarak görmektedir:

Nerdedir, nerdedir toprak cenneti:
Hür insanların yaşadığı diyar?
Bir ömür yürüsem bitmez hasreti,
Beni yalnız onlar anlar: Tarlalar...

(Tecer, 2020: 96)

Tarlaları yeşilliği içinde, göğ ekinler bir deniz yüzeyi gibi dalgalanırken görmüş olmak ve içi huzurla dolduran o temiz havayı teneffüs etmek gerekir buraları sevmek için. Kırın, bayırın mis gibi kokusunu almak gerekir. Tecer, bu bozulmamış tabiatı fark etmiş ve güzelliğini görmüş biri olarak şiirlerinde yansıtır.

Ahmet Kutsi, sadece yaşadığı değil, gezip gördüğü şehirlere de içtenlikli güzellmeler yazmıştır. Edirne başta olmak üzere Urfa, Mersin, Adana, İzmir, Konya, Afyon, Silifke onun destanlar söylediği yerlerdir. Uzun şiiri “Urfa Gecesi”nde derin bir vecde dalar:

Bir gece Urfa’da, “Halil Rahman”da,
Suda ay doğduğu garip zamanda,

İçimde hicranlı bir bülbül sesi,
Altımda seccade, bir gül bahçesi,
Üstümde yıldızlar, önümde havuz,
Pırıl pırıl bir aşk gecesi, temmuz.
Orada sularla başbaşa kaldım,
Asırlar boyunca hulyaya daldım.

(Tecer, 2020: 151)

Ölümün kapısında duraksamayan şair var mıdır? Kabullenilmesi zor bu fikre zihni dolaşmayan şair? Bu zorlu kapı, çetin eşik, her faninin düşüncesinde puslu, dikenli bir geçit gibidir adeta. Bu eşikten geçtikten sonra bir daha dönülmeyeceğini bilen Tecer'in masum bir isteği vardır evin sahibinden yahut geride kalandan:

Eviden çıkar çıkmaz omuzda tabut,
Sen de eller gibi adımı unut.
Kapımı birkaç gün için açık tut,
Eşyam bakakalsın diye arkamdan.

(Tecer, 2020: 62)

Yeryüzündeki son durağımız mezarlıklardır. Bedenimizin kıyamete kadar dinleneceği istirahatgâhlar. Nice beyler paşalar, yiğitler, göz kıyamaz güzeller, akıbet buraya yolculanı. Dünyadaki son mekân. Mezarlıklar, tabiatın bu asude yerleri, şairin dikkatinden kaçmaz.

Sevmeliyiz mezar taşlarını biz,
Çünkü yalnız onlar bizi yâd eder.
Şüphesiz onlardır en saf ve temiz,
Ardımızdan varsa duyanlar keder.

(Tecer, 2020: 63)

Tecer'in şiirleri dupdurudur, süslerden arınmış bir yalınlıkla seslenirler. Sadelik bu şiirlerin başat özelliğidir. Kelimeler hemen ilk manalarıyla kullanılırlar bu şiirde. Benzetmelere ve mecazlara neredeyse başvurmadan yazılan bir şiirdir. Fakat yeri geldiğinde edebî sanatların kullanıldığı şahane mısralar da vardır, aşağıdaki dördlük gibi:

Bu rüzgâr, bu deli rüzgâr bir akın...
Alnımdan aşıyor köpürmüş atlar.
Rüzgârlar, ya beni burda bırakın,
Ya beni göklere alsın kanatlar!

(Tecer, 2020: 91)

Sonuç

Anadolu insanı ve kültürü Ahmet Kutsi'nin şiirinin en mühim ilham kaynağıdır. Bu acılı coğrafyanın çileli insanını yakından tanımıştır. Tecer, Anadolu'yu gözleyen, dinleyen ve şiirlerinde onun sesini, sözünü, kültürünü dillendiren bir şairdir. Halk kültürü derlemelerini kayıtlara geçirmek suretiyle kaybolmasına, unutulmasına mâni olmuştur. Bu kıymetli malzemenin şiirine nakışladığı desenler, Tecer'in şiirini ayrıcalıklı kılmaktadır. Bir ülkü doğrultusunda yaşamak, Cahit Külebi'nin deyişiyle "içi sevda dolu bir yolculuk"tur. Tecer'in tuttuğu yol da hamurunda coşku, sevgi ve hizmet olan bir yaşamaktır. Çevresine ışık olmak; o zamanki insanımızın şiddetle muhtaç olduğu bilgiyi, sanatın işlevini, kültürün kıymetini onlara anlatmak, duyurmak için yaşamış ve yazmış.

Öğretmen Ahmet Kutsi, Âşık Veysel'in şahsında Anadolu insanının yoluna göz aydınlığı olmuştur. İyi bir eğitimci, aynı zamanda maharetli bir halk kılavuzudur. Tecer'in yaptığı, değerli olanı görmek ve yurdun zenginleşmesi için onu tanıtmak, toplumsal yaşayışın içine dâhil etmektir. Şiirindeki sade ve sevecen ses, içli ve içten bir şairin yüreğinin yankılarıdır. İnsanın, tabiatın, yurdun/toprağın hep güzelliklerini gören ve onda sevicecek tarafları gösteren, incelikli bir dikkatin ürünüdür. Halay çeken kızların süzülüşünü ve sevincini, ondan daha rikkatli bir göz görememiştir dense yeridir:

Kayan yıldız gibi geceki izden,
Bakışlar saçılısın kirpiğinzden,
Etekler içinde naz eden dizden,
Üzülün bu deli gönlüm üzülün.

(Tecer, 2020: 80)

Kaynakça

- Kaplan, M. (1980). *Şiir Tahlilleri II* (Cumhuriyet devri Türk şiiri), 3. bs., İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karataş, T. (2016). "1930'ların Kültür Dünyasını Aralamak: Görüş Mecmuası". *Erdem*, Sayı: 70, s. 43-62.
- Özbalcı, M. (2007). *Ahmet Kutsi Tecer -Şairliği ve Şiirleri Üzerine Bir İnceleme-*, 2. bs., Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (1992). *Tanpınar'ın Mektupları*, Hazırlayan: Zeynep Kerman, 2. bs., İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tecer, A. K. (2020) *Bütün Şiirleri*, Hazırlayan: Leyla Tecer, 7. bs., İstanbul: Bilge Kültür-Sanat Yayınları.